

Flyktninger i bakevje

**Den lille landsbyen Dadaab ligger i en halvørken, en dagsreise med bil fra Nairobi. Det er busklandskap så langt øyet kan se. Noen unnselige enetasjes skur. Esler og marabuer, som snubler rundt på tynne bein på jakt etter noe spiselig. På husene er det skilt med påskrifter som minner om islamsk nær-
vær: Bosnia Shop og Hotel Bagdad. Kvinnene er tildekket, noen har bare en glipe foran øynene. Mennene er høye med smale ansikter. De er Kenya-somaliere. Det er 10 mil til grensen mot det borgerkrigsrammede Somalia.**

Flyktningene kom fra Somalia til Kenya i 1991–92 etter enorme påkjenninger, mange utsultet og døende. Flesteparten av dem var fra Mogadishu og Kismayo sør i Somalia. I hundretusener var de på flukt fra borgerkrig, tørke og hungersnød. Ikke alle kom til grensen.

Fremdeles flyktningleirer

Da diktatoren Siad Barre ble styrtet i begynnelsen av 1990-årene, ble Somalia kastet ut i kaos. USAs forsøk på å intervenere var mislykket. 18 amerikanske soldater ble drept, noen av dem ble dratt gjennom Mogadishu under full mediedekning. FN og USA trakk seg ut, og sivilbefolkningen ble offer for klanherrenes brutale maktkamp. En kamp som fremdeles raser.

Noen kilometer utenfor Dadaab lever fremdeles 130 000 flyktninger, storparten fra Somalia. Flesteparten har bodd der i ti år. Noen etiopiere, sudanere og ugandere er det også, som for å vise hvilket urolig område som rammer inn Kenya. Flyktningene er samlet i de tre leirene Ifo, Dagahaley og Hagadera.

– Jeg studerte landbruk i Mogadishu og flyktet fra Somalia i 1991 da kampene startet i byen, sier Farah Muhammed, som bor i Dagahaley-leiren. – Først drog jeg fra Mogadishu til Kismayo lenger sør, men da militsen også angrep Kismayo, måtte jeg flykte til Kenya. Det var grusomme tilstander. Jeg kom først til en flyktningleir ved grensebyen Liboi og var der til 1994. Da bestemte kenyanske myndigheter seg for å flytte alle somaliske flyktninger til Dadaab, og her er vi fremdeles.

Rundt leirene er det flatt. Noen få trær

bryter busklandskapets ensformighet. Over brenner solen fra klar himmel – midt på dagen når temperaturen 40 grader. Flokker med geiter og kyr beiter på det solsvilde gresset. Mange av gjeterne er barn med kjøpper i hendene. Kvinnene som sanker ved, har flagrende gevanter i sprakende farger – gult, rødt og sort – i vindens hete bris.

Vanskelige leveforhold

Leirene er dominert av tukuler, små, runde hus, med en liten inngjerdet jordfleck. Tukulene er laget av leire, takene er gjerne lagt av sekker merket UNHCR, WFP, USAID. Rundt vannpostene er kvinnene samlet med sine gule plastkanner. Geiter går fritt på stiene, og flokker av barn leker. På plassen i utkanten av leiren står en buss. Fire busser går daglig via leirene til grensen.

– Leirene likner store landsbyer, men 80% av innbyggerne er kvinner og barn. Mennene er enten drept i borgerkrigen eller er fremdeles i Somalia, sier Muhammed. Livet er vanskelig. Folk får ikke lov til å arbeide, og livssituasjonen gir seg utslag i vold, mentale plager og tygging av mirra,

– De helsemessige forholdene er svært vanskelige, sier legen Jan Desnedt, som jobber for Leger Uten Grenser i leirene. Alle foto Leger Uten Grenser

den lokale narkotikaen, også kalt khat. Den får folk til å glemme og tiden til å gå.

Flere ganger i måneden blir kvinner voldtatt. Det skjer når de er utenfor leiren for å sanke ved, og det skjer inne i leiren. Flyktningene blir med jevne mellomrom overfalt og plyndret.

– De helsemessige forholdene er svært vanskelige, sier legen Jan Desnedt, som jobber for Leger Uten Grenser i leirene. – De sanitære forholdene og hygienen er dårlig. Sykdommer som malaria, diaré og luftveisinfeksjoner tar mange liv.

Bundet til leirene

Markedet i Dagahaley-leiren er som et hvilket som helst marked. Her selges klær sydd på stedet, den lokale slakteren tilbyr nyslaktet geit, og grønnsaker skifter eier. Det er kino, og den lokale fotografen tilbyr seg å ta et bilde. Filmen sendes til Nairobi for fremkalling.

Kenya-somaliere driver mesteparten av det som er av næringsliv her. Flyktningene har ikke mye penger og kjøpekraften er lav. Mange må nøye seg med matrasjonene de får. De får ikke kjøpt klær til barna eller andre nødvendige ting. Noen får penger sendt fra Europa og USA, andre har kontakt med familie i Somalia og får noe derfra. Ellers tjener de av flyktningene som arbeider i organisasjonene litt penger. Muhammed arbeider frivillig for Leger Uten Grenser.

I realiteten er flyktningene bundet til flyktningleirene. Før det blir fred i Somalia, vil ingen vende hjem. Kravet er at det først må etableres en stabil regjering i Sør-Somalia. I Kenya er det umulig å leve et «vanlig» liv fordi kenyanske myndigheter nekter å gi flyktningene full flyktningstatus. De somaliske flyktningene får for eksempel ikke identitetskort og ikke lov til å eie land eller arbeide i Kenya slik at de kan integreres i landet. Og ikke mange får flyktningstatus i USA, Canada eller Europa heller. Nylig startet en rettsak i Nairobi. Det ble avdekket at Høykommissæren for flyktnings (UNHCR) kontor i Nairobi hadde tatt imot bestillinger for å gi folk status som flyktninger.

– Jeg har søkt tre ganger om flyktningstatus, sier en etiopisk flyktning. – Hver gang jeg spurte om hvordan saken min lå an, sa UNHCR-representanten at de hadde mistet søknaden min.

Markedet i Dagahaley-leiren er som et hvilket som helst marked. Her selges blant annet klær sydd på stedet

Til tross for matrasjonene er ernærings situasjonen i leirene ofte vanskelig

Kritisk matsituasjon

Hver 14. dag er det utdeling av matrasjoner: maismel, olje, salt, hvete, såpe og CSB, en blanding av soya og mais. Folk stiller seg disiplinert i køen, i skyggen unna den brennende solen. Flyktingene gjennomfører selv den praktiske utdelingen.

Til tross for matrasjonene er ernærings situasjonen i leirene ofte vanskelig. Det er mangel på mat, selv om det er det internasjonale samfunnets ansvar å brødfø flyktingene. UNCHR setter ut det praktiske arbeidet i flyktingleirene til ulike organisasjoner. I Ifo, Dagahaley og Hagadera har CARE ansvaret for vann, sanitær og utdanning, mens Leger Uten Grenser har ansvar for helse. Verdens matvareprogram skal sørge for mattilførsel. De siste to årene har UNHCR måttet kutte budsjettet sitt med 30%. Givne er «trette» og vil ikke lenger tilføre midler til å dekke folks eksistensminimum. UNHCR sier på sin side at de «vil opprettholde et minimumsnivå for folks levestandard».

Realiteten er at det ikke er mat nok. Eksistensminimum defineres som 2 100 kilokalorier om dagen. Nå får flyktingene rundt 1 000 kilokalorier om dagen. Leger Uten Grenser har måttet opprette ernærings sentre for underernærte barn i leirene.

– Rasjonene som flyktingene får fra UNHCR, er for små, sier Bashir Ali på ernærings sentret. – Når rasjonene dessuten ikke inneholder hvete, som er en viktig bestanddel i somalisk kosthold, ser vi at situasjonen er vanskelig. Hveten blir ikke bare spist, ofte blir halvparten byttet med melk, grønnsaker, sukker m.m.

Stadig nye flyktinger

Somalia er i realiteten delt i tre. Det er en mengde klaner og underklaner som noen ganger

kjemper mot hverandre og andre ganger, når de finner det opportunt, danner allianser. Fortsatt er det kamper i deler av det sørlige og sentrale Somalia, og i Puntland er situasjonen tilspisset. I Somaliland i nord er det for tiden stabilt.

Siden 1997 har det vært ny tilstrømming av flyktinger til leirene rundt Dadaab, hovedsakelig på grunn av krigen mellom Etiopia og Eritrea. Tilgangen på våpen økte, og borgerkrigen forverret seg kraftig. Antallet flyktinger steg fra 108 000 til i overkant av 130 000 i 2000.

Muhammed er lei av krigsherrenes maktspill til egen fordel. – Nå ser det ut til at de vil sette en stopper for sentralregjeringen som er etablert, sier han. – Krigsherrene er redde for å miste makt og går sammen mot regjeringen, som består av folk fra alle klanene i Somalia. Folk flest i Somalia er lei av utryggheten, plyndringen og myrderiene krigsherrene gjennomfører for å beholde egen makt, mener Muhammed.

Selv om borgerkrig fremdeles raser mellom de ulike klanene, er det ikke de store konfliktene i leirene. – Det er rolig mellom klanene, men helt problemfritt er det ikke, mener Muhammed.

Siden 1997 har det vært ny tilstrømming av flyktinger til leirene rundt Dadaab. Denne mannen hadde akkurat komme over grensen fra Somalia

Flyktingene er integrert uavhengig av klan i kvarterer, og ti kvarterer utgjør en seksjon. Kvarterlederen blir valgt, og kvarterlederne velger igjen en seksjonsleder. Det er gjerne en av de eldre som representerer kvarterene og seksjonene. Noen ganger er det et problem at den klanen som er i flertall, får lederen, som så legger mest vekt på sin klans interesser overfor UNHCR. Det er også få kvinner som blir valgt. Når det er disputer mellom folk eller når de gjør noe galt, ordner de eldre i klanene opp. Det lokale politiet blandes helst ikke inn, unntatt ved grove overgrep som mord og voldtekt.

Må bli

På bunnen av rangstigen står de somaliske bantuenene. De er i århundrer blitt trakassert og brukt som slaver i Somalia. Ennå rapporteres det om bruk av bantuslaver i landet. I flyktingleiren Ifo finnes om lag 10 000 bantuflyktinger. Bantuenes del av leiren er atskilt fra resten. Ofte blir matrasjonene tatt fra dem, og UNHCR ser det som en sikkerhetsrisiko for dem å være i leiren. De har derfor fått flyktingstatus. Først og fremst ville de reise til Mosambik, der bantuenene kom fra for flere hundre år siden. Svaret var nei.

– Nå skal de etter hvert til USA og leve et nytt liv der, sier Muhammed. Han vil vekk fra livet i flyktingleiren og hjem til et normalt liv i Somalia. – Jeg har vært på flukt i over ti år nå. Hvem vet om det noen gang blir fred i Somalia, sier Muhammed resignert.

Petter Hveem

Leger Uten Grenser
Médecins Sans Frontières (MSF)
Rådhusgata 30A
0151 Oslo